

Politikai harcok és alkotmányos krízis Venezuelában

Venezuela legfelső törvényhozó szerve az ország függetlenné válásától (1811) 1999 decemberéig a kétkamarás *Köztársasági Kongresszus* (*Congreso de la República*) volt.

1998. decemberi elnökké választását követően, Hugo Chávez, népszavazás nyomán, alkotmányozó nemzetgyűlést hívott össze, amelynek tagjait általános, egyenlő, közvetlen és titkos választásokon választották meg. Az 1999. augusztusában megalakult *Alkotmányozó Nemzetgyűlés* (*Asamblea Nacional Constituyente*) a Köztársasági Kongresszus működését rendeltileg fölfüggesztette, és új alkotmány kidolgozásába fogott, amelyet 1999. december 15-én hirdettek ki. Az új, „bolivári” alkotmány értelmében a törvényhozás legfőbb szerve az egykamarás *Nemzetgyűlés* (*Asamblea Nacional*) lett.

Az első nemzetgyűlési választásokat 2000. július 30-án tartották meg, ahol a Hugo Chávezt támogató *V. Köztársaság Mozgalom* (*Movimiento V [Quinta] República*) szerzett többséget.

2002. április 11-én katonai hatalomátvételi kísérletre került sor Venezuelában, amelynek során a katonai őrizetbe vetett Hugo Chávez 47 órán keresztül nem tudta ellátni elnöki feladatait. A puccskísérlet azonban – döntően a Chávezt támogató tömegtüntetések hatására – kudarcot vallott. (Részletesen lásd: Maurice Lemoine és Ignacio Ramonet beszámolóját: Chavez elrablása és visszatérése. *Eszmélet* 55. sz. (2002. ősz), 137–152.)

A következő – az új alkotmány értelmében öt év múlva, 2005-ben megtartott – választásokat a politikai ellenzék nagyobb része bojkottálta, s így a chavezista erők kétharmados többséget szerezhettek, majd a 2010-es választásokból ismét a Chávezt támogatók pártja, a 2007-ben megalakult *Venezuelai*

Egyesült Szocialista Párt (PSUV) került ki győztesen, az egy-séges választási pártba tömörült ellenzékkel szemben.

Újabb öt esztendő múlva, 2015-ben – 1999 óta első ízben – az ellenzék elsöprő többséget szerzett a Nemzetgyűlésben. Ám az új összetételű parlament megalakulása előtt néhány héttel a Legfelső Bíróság (*Tribunal Supremo de Justicia*, TSJ) megállapította, hogy a győztes pártszövetség, a MUD (*Mesa de la Unidad Democrática; Demokratikus Egység Platform*) 3 és a chavezista koalíció, a GPP (*Gran Polo Patriótico; Nagy Hazafias Pólus*) 1 tagját, Amazonas államban, csalással (szavazatvásárlással) választották meg, s ezért érvénytelenítette mandátumukat. Az ellenzék „bírói puccsnak” nyilvánította a döntést, és „totális lázadásban” (*rebelión total*) lévőknek nyilvánítva magát, megtagadta a TSJ határozatának végrehajtását. 2016. január 16-án az új törvényhozás – dacolva a bírói döntéssel, a három diszkvalifikált képviselővel alakult meg. A TSJ ezért kihirdette, hogy a Nemzetgyűlés működése mindaddig törvénytelen, amíg a MUD nem érvényteleníti a három felfüggesztett képviselő mandátumát (amit azonban a parlamenti többség megtagadott). Az inszisztálás oka az volt, hogy a MUD-nak e három képviselővel együtt volt (lett volna meg) a kétharmados többsége, aminek birtokában népszavazást írathatott volna ki Nicolas Maduro elnök visszahívásáról. Ezután, 2016 októberében, a Nemzetgyűlés – alkotmányosan erősen vitatható és vitatott módon – határozatot hozott arról, hogy eljárást indít Maduro elnök leváltására. A döntést Maduro „parlamenti puccsnak” minősítette és megtagadta a megjelenést a Nemzetgyűlés előtt (amelynek legitimitását, a TSJ határozatával összhangban, nem ismerte el). Az ellenzék általános sztrájkot hirdetett és felmondta részvételét a kormánnyal folytatott tárgyalásokon, amelyek a Vatikán és az UNASUR (*Unión de Naciones Suramericanas*, a MERCOSUR és az Andoki Szövetség fúziójából 2008-ban légtrejött gazdasági integrációs szervezet) közvetítésével zajlottak.

A hatalmi ágak intézményeinek egymáshoz feszülése miatt politikai patthelyzet alakult ki Venezuelában, amit a Legfelső Bíróság akként próbált föloldani, hogy 2017. március 29-én

magához vonta a törvényhozói hatalmat. A heves hazai és nemzetközi tiltakozás hatására a TSJ öt nap múlva, április 1-jén hatályon kívül helyezte döntését. Válaszul a Nemzetgyűlés határozatot fogadott el a TSJ bírának leváltásáról, aminek végrehajtását azonban nem tudta keresztülvinni.

Ebben a kritikus, a kormányzást ellehetetlenítő közjogi helyzetben a chávezista vezetés május 1-jén bejelentette, hogy Maduro elnök, élve alkotmányos jogával, *alkotmányozó nemzetgyűlést* hív össze, mintegy megismételve elődje és mentora Hugo Chávez 1999-es eljárását. Az elnök lépése azonban nem felelt meg az 1999-es alkotmány rendelkezésének, amely előzetes népszavazást ír elő, amennyiben alkotmányozó nemzetgyűlés összehívására kerül sor. A bejelentés országszerte rendszerellenes tüntetéseket váltott ki, halálos áldozatokkal. A döntést nem csak az ellenzék bírálta: Chávez számos régi harcostársa és minisztere, valamint a 2007 óta funkcióban lévő legfőbb ügyész, Luisa Ortega Díaz is nyilvánosan tiltakozott, mondván: a döntés „kísérlet Chávez elnök örökségének lerombolására”. Az ellenzék július közepén népszavazást rendezett a választásokról, s a szavazók 80%-a elutasította az alkotmányozó nemzetgyűlés tervét. A referendumnak azonban csupán szimbolikus és politikai jelentősége volt.

A választásokat, az ellenzéki pártok részvétele nélkül, 2017. július 30-án tartották meg, és a képviselői helyek 100%-át a chávezista jelöltek szerezték meg. Az augusztus 4-én megalkult új Alkotmányozó Nemzetgyűlés egyik első intézkedése a választási visszaéléseket bíráló legfőbb ügyész menesztése volt. Két hét múlva, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés magához vonta a Nemzetgyűlés törvényhozói hatalmát – amit az utóbbi érvénytelennek nyilvánított.

Így állt elő az a – mindmáig fölold(hat)atlan – közjogi patthelyzet, hogy Venezuelának egyidejűleg két, egymás legitimitását kölcsönösen tagadó nemzetgyűlése van; mindkettő székhelye a *Capitolio*, a caracasi Szövetségi Törvényhozó Palota (*Palacio Federal Legislativo*): a Nemzetgyűlés az ülésteremben (*Hemiciclo de Sesiones*), az Alkotmányozó Nemzetgyűlés pedig a régi szenátusi ülésteremben, a *Hemiciclo Protocolar*ban tartja üléseit.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 2017. október 15-ére írta ki a regionális választásokat Venezuela 23 állama kormányzóinak megválasztására. A választásokon a PSUV vezette chávezista koalíció 18, az ellenzéki MUD 5 kormányzói helyet szerzett meg. Ezt követték december 10-én a helyhatósági (önkormányzati) választások a városok polgármestereinek megválasztására. E választásokat a MUD pártjainak egy része bojkottálta. Az önkormányzatok többségében ezúttal is a chávezista polgármester-jelöltek kerekedtek fölül.

2018 januárjában az Alkotmányozó Nemzetgyűlés döntött arról, hogy az év végén esedékes elnökválasztást előbbre hozzák. A *Nemzeti Választási Tanács* (*Consejo Nacional Electoral*, CNE) a választás időpontját április 22-re tűzte ki, majd – Henri Falcón ellenzéki elnökjelölt kérésére, aki 2010-ben fordult szembe a chávezista politikával, május 20-ára halasztotta. A MUD 2018. február 22-én az elnökválasztás bojkottjáról döntött. A döntés előzménye az volt, hogy a TSJ – a politikai pártokról szóló törvényre hivatkozva, amely tiltja olyan pártkoalíció jelöltállítását, amelynek egy vagy több pártja bojkottálta valamelyik korábbi választást – nem engedélyezte a MUD mint koalíció indulását a választáson, bár lehetővé tette, hogy tagpártjai újra regisztrálják magukat a CNE-nél, s ezt követően jelöltek állítsanak.

Az elnökválasztáson Maduro az újonnan megalakított politikai mozgalom, a *Somos Venezuela* (*Venezuela mi vagyunk*) jelöltjeként indult. Vele szemben 3 ellenzéki jelölt állt ki: Henri Falcón (*Független Választási Politikai Szervező Bizottság*; *Comité de Organización Política Electoral Independiente* COPEI), Javier Bertucci üzletember, az evangéliumi *Iglesia Cristiana Maranatha* egyház lelkésze, valamint az ex-chávezista Reinaldo Quijada, a PSUV egykori szóvivője, a *Política Popular* 89 színeiben.

A választáson nem indulhatott el Maduro két fő ellenfele: Henrique Capriles Radonski és Leopoldo Eduardo López. Capriles 1998 előtt, még a Köztársasági Kongresszus képviselőházában kezdte politikai pályafutását, majd 2008-tól 2017-ig Miranda állam kormányzója volt. A 2012. évi elnökválasztáson a szavazatok 44,3 %-át szerezte meg Hugo Chávez, majd – a

Chávez halála miatt előre hozott elnökválasztáson már – 49,12 %-ot Nicolas Maduro ellenében. 2017 áprilisában azonban a TSJ – egy kiterjedt nemzetközi korrupciós botrányban való érintettsége miatt – Capriles-t 15 évre eltiltotta politikai jogainak gyakorlásától. Lepoldo López az egyik leggazdagabb venezuelai család sarja, amely felmenőit anyai ágon Simon Bolívarig és az ország első elnökéig, Cristóbal Hurtado de Mendozáig vezeti vissza. López nyolc éven keresztül volt Chacao, az egyik leggazdagabb venezuelai és latin-amerikai város sikeres és népszerű polgármestere. 2002-ben főszerepet játszott a Chávez elleni tüntetések szervezésében, amelyek a Pedro Carmona-féle, április 11-i puccskísérletben kulminálódtak. Pártja, a 2009. végén alapított *Voluntad popular* (Népakarat) élén, 2014-ben ő volt a február 12-én, az ország 38 városában egyszerre kezdődött s nyíltan a kormány megbuktatására törvő tüntetéssorozat fő kezdeményezője. López február 19-én zendülésre és lázadásra felbujtásért, valamint „gyűjtogatásért, terrorizmusért és gyilkosságért” 13 és fél év börtönbüntetésre ítélték, majd 2017 júliusában a katonai börtönből házi őrizetbe engedték. (A Nemzetgyűlés másfél év múlva, 2019. január 5-én Juan Guaidót López javaslatára választotta meg elnökévé, hogy azután január 23-án Guaidó az ország ideiglenes köztársasági elnökévé kiálthassa ki magát – lásd alább.)

A 2018. május 22-én megtartott elnökválasztáson Nicolas Maduro a szavazatok 67,8%-át szerezte meg Henri Falcón (19,9%) előtt. A törvény értelmében, második, hatéves mandátumát 2019. január 10-én kezdhette meg.

A jogaiban korlátozott Nemzetgyűlés 2019. január 5-én, öt nappal (második) hivatali esküjének letétele előtt, érvénytelennek nyilvánította Maduro elnöki mandátumát. Válaszul, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elnöke, Diosdado Cabello bejelentette: a Nemzetgyűlés illegitimé vált, ezért a megválasztott köztársasági elnök a Legfelső Bíróság (TSJ) előtt fog esküt tenni, ami 10-én meg is történt. Az eskütételt követő napon Juan Guaidó, a Nemzetgyűlés új, január 5-én megválasztott elnöke nyilatkozatot adott ki, miszerint a köztársaságnak immár nincs legitim elnöke, ezért az alkotmány értelmében kész magára vállalni az ideiglenes elnöki tisztséget. Bejelen-

tése után Guaidót a nemzetbiztonsági szolgálat (*Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional*, SEBIN) őrizetbe vette, 1 óra múlva azonban szabadon is bocsátotta. Január 23-ára – Marcos Pérez Jiménez juntája megbuktatásának (1958) évfordulójára – Guaidó tömegtüntetést, ún. *cabildo abierto* (nyílt városházát) hirdetett meg, ahol Venezuela ideiglenes elnökévé nyilvánította önmagát, és a cabildo résztvevői előtt elnöki esküt tett. Donald Trump amerikai elnök 10 perc múlva (!) Twitter-üzenetben közölte: az USA Guaidót Venezuela ideiglenes elnökének ismeri el. A következő néhány percben hasonló nyilatkozatot tett az Amerikai Államok Szervezetének főtitkára, valamint Kanada, Brazília, Kolumbia és Peru elnöke is. Donald Tusk, az Európai Tanács elnöke 2 órával később követte őket, s a következő hetekben hasonlóan járt el a világ mintegy ötven államának vezetése. Oroszország, Kína, Törökország és a Dél-Afrikai Köztársaság ezzel szemben továbbra is Maduro rendszerét ismerte el törvényesnek, Mexikó 2018. decemberben hivatalba lépett baloldali kormánya pedig egyik fél mellett sem kötelezte el magát. (A közvélekedéssel szemben, az ENSZ 193 tagállamának háromnegyede továbbra is a Maduro-kormányt tekinti Venezuela törvényes kormánynak.) Guaidónak ez az *első hatalomátvételi kísérlete* azonban – minthogy a fegyveres erők túlnyomó része lojális maradt a kormányhoz – megghiúsult. Január 29-én a TSJ Guaidót lakhelyelhagyási tilalommal sújtotta: megtiltotta, hogy elhagyja az ország területét.

Február 6-án a venezuelai hadsereg lezárta a venezuelai–kolumbiai határt (tartálykocsikkal eltorlaszolja a Tienditast és Cúcutát összekötő közúti hidat), megakadályozandó, hogy a külhoni humanitárius segélyekkel fegyvereket csempésszenek az országba. Válaszul Guaidó közölte: Maduro eltávolítása és a humanitárius válság megszüntetése érdekében, „ha szükséges”, kész „engedélyezni” egy amerikai katonai intervenciót.

A provokációra – amit a titkosszolgálatok előre jelzetek – február 22–23-án került sor. Guaidó február 22-én – állítása szerint, a venezuelai hadsereg segítségével, ám, mint hónapokkal később, szeptember 12-én bebizonyosodott: a valóságban a kolumbiai droghandlók, a *Los Rostros* gengszterbanda

szolgálatait igénybe véve – illegálisan elhagyta Venezuelát, s részt vett a Cucútában megtartott *Aid Live* koncerten, amelyet a multimilliárdos George Branson szervezett. Ez része volt a kolumbiai kormánnyal és az USA-val szövetkezett Maduro-ellenes erők humanitárius segélyakciónak álcázott *második puccskísérletének*. 23-án a venezuelai határállomást egy élelmiszerrel és gyógyszerekkel megrakott, négy kamionból álló konvoj közelítette meg, amelyet civil önkéntesek kísértek. A teherautók megpróbálták erőszakkal áthatolni a venezuelai fegyveres erők által föllállított úttorlaszon – sikertelenül. A venezuelai *Nemzeti Gárda* könnygázt vetett be, amire a „civiliek” közáporral és Molotov-koktélokkal válaszoltak. Az összecsapások következtében két kamion (kolumbiai területen) kigyulladt és rakományuk megsemmisült. Ugyanezen a napon hasonló konfrontációra került sor Venezuela és Brazília határán is, aminek négy halálos és két tucat sebesült áldozata volt. Bár a konfliktus nyomán mintegy ezer venezuelai katona Kolumbiába dezertált, a hadsereg „átállítása” Guaidó mellé nem (ezúttal sem) sikerült, az akció néhány óra leforgása alatt kudarcot vallott.

Kolumbiából Guaidó ezután kéthetes latin-amerikai körútra indult, s ennek során fölkereste Brazíliát, Ecuador, Argentínát és Paraguayt. Visszatérésekor, március 4-én, különgépét a venezuelai hatóságok engedték szabadon leszállni a caracasi nemzetközi repülőtérre.

Március 7-én az ország villamosenergia-szükségletének 80% át előállító, 10 000 MW-os *Guri vízerőmű*-ben bekövetkezett üzemzavar – a kormány szerint szabotázs, az ellenzék szerint a karbantartás elhanyagolása – miatt Venezuela 23 szövetségi államából 22-ben több mint hétórás áramszünet következett be. A krónikus áramkimaradás, amely március 25-én, 29-én, április 9-én, majd július 22-én is megismétlődött, súlyos zavart okozott Caracas és a nagyvárosok ivóvízellátásában csakúgy, mint az egészségügyi létesítmények működésében.

2019. március 20-án a venezuelai biztonsági erők letartóztatták Roberto Marrerót, Guaidó kabinetfőnökét. Az USA, az EU és a 14 latin-amerikai államot tömörítő *Lima-csoport* hevesen tiltakozott az őrizetbe vétel miatt. A SEBIN-nek,

Marrero mobiltelefonja és laptopja cím- és híváslistája alapján, Valencia városában sikerült rábukkannia az Interpol által is körözött Torres Gómeze, alias Necoclira, a Los Rastrojos kartell főnökére. A két akció között a mainstream nemzetközi sajtó „nem vett észre” összefüggést...

Április 6-án Guaidó újabb tömegtüntetést hirdetett meg május 1-jére, előkészítendő, úgymond, a Maduro-kormány elkergetésének „végső” szakaszát, amit *Operación Libertad*nak nevezett el. Az újabb (harmadik) hatalomátvételi kísérlet időpontját egy nappal előbbre hozták. Április 30-án reggel a SEBIN Guaidóhoz áttált fegyveresei, Manuel Cristopher Figuera vezérőrnagy, a szolgálat vezetőjének jóváhagyásával – aki még aznap illegalitásba vonult, majd az USA-ba szökött – kiengedték házi őrizetéből Leopoldo López, a *Voluntad Popular* „fenegyerekét”. López és Guaidó a Caracas melletti *La Carlota* légitámaszpont közelébe ment (mint később kiderült: a bázis területére nem tudtak belépni), ahol a Maduro-kormány ellen fellázadt – megkülönböztetésül kék karszalagot viselő – katonák előtt csatlakozásra és a rendszer megdöntésére szólította fel a hadsereg legfelső vezetőit. A zendülő katonák és a Guaidó által mozgósított civil tüntetők, illetve a Nemzeti Gárda egységei között összecsapásokra került sor. Egyidejűleg Diosdado Cabello, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elnöke, a kormány második embere, mozgósította Maduro elnök híveit, fölszólítva őket, hogy a bolivari forradalom és Maduro elnök védelmében gyülekezzenek a *Miraflore* elnöki palotánál. A tüntetések és ellentüntetések május 1-jén is folytatódtak. Hogy a *Bolivari Fegyveres Erők* (*Fuerza Armada Nacional Bolivariana*) élén álló parancsnokok – a lázadók ismételt fölszólításait és amnesztia-ígéreteit figyelmen kívül hagyva – lojálisak maradtak a kormányzathoz, jelezte, hogy 30-án délután López, családjával együtt, előbb Chile, majd Spanyolország caracasi nagykövetségén menedékjogot kért. Maduro elnök május 2-án az ország legnagyobb laktanyájában, a *Tuna Erőd*ben (*Fuerte Tuna*), 4500 katona előtt mondott beszédet, bejelentve a puccskísérlet kudarcát.

Május közepén Norvégia közvetítésével tárgyalások kezdődtek Oslóban a Maduro-kormány és az ellenzék képviselői

között, majd a megbeszélések július 8-án Barbados szigetén folytatódtak. Az USA – vélhetőn a tárgyalások megakasztására – augusztus 5-én újabb szankciókat jelentett be Venezuela ellen, befagyasztva a kormány minden tulajdonát az Egyesült Államokban, és megtiltva az amerikai cégek kereskedését a venezuelai állami vállalatokkal. Guaidó üdvözölte a szankciók bevezetését. Erre válaszul Maduro „gazdasági terrorizmussal” vádolta meg az USA-t és fölfüggesztette a tárgyalásokat az ellenzékkel. Bár mindketten jelezték: norvég közvetítéssel folytatni kívánják a megbeszéléseket, kapcsolatfelvételre azóta nem került sor.

2019. augusztus 28-án Guaidó *elnöki megbízottnak* (*comisionado presidencial*) nevezte ki a spanyol nagykövetségre menekült López, azzal a feladattal, hogy koordinálja egy árnyék-kormány megalakítását, amely – úgymond – „a közeli politikai fordulat” után átveszi majd az ország irányítását. Politikai fordulat azonban sem akkor, sem azóta nem történt. Bár az Alkotmányozó Nemzetgyűlés április 3-án Guaidó mentelmi jogát fölfüggesztette, szabad utat adva ezzel büntetőeljárás megindításának vele szemben, ez egyelőre – 2019. szeptember végéig – elmaradt. A 2019. januárjában elindított „Guaidó-művelet” immár elérni látszik határait...

Összeállította: Lugosi Győző